

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א לפרשת תצוה תשע"ד אהרן הכהן ואסתר המלכה - ביטול העצמיות

הטוב ביותר עבורם הוא משה, אז אהרן שמח במנהיגותו של משה, ולא מצטער כלל על אבדן המנהיגות שלו. זהו הלב הנקי שראוי לתת עליו את חושן המשפט. הרי השאלה שנשאלת בחושן המשפט ע"י הכהן הגדול באה מצד בני ישראל, וגם התשובה שמתקבלת בחושן מיועדת לבני ישראל, לא לכהן הגדול באופן אישי, ואם כן ראוי שהחושן יהיה מונח על לב נקי כזה, שנושא את לב כל בני ישראל, ולבו הוא כלב כל ישראל. לב בלי עצמיות. אמנם לא רק אהרן לבש את החושן, אחריו היו עוד כהנים גדולים שלבשו את החושן, אבל כנראה שמהו ממידותיו של אהרן הכהן עבר אליהם בירושה. אף אחד מהם לא הגיע לשלמות של אהרן, אבל בכל זאת, במידה מסוימת, הם ירשו מאהרן את הלב הנקי שלו. אלה שבאמת לא היו ראויים, החושן לא ענה אצלם (עי' סוטה מח, ב). החושן עונה רק כשהכהן הגדול ראוי. כשהכהן הגדול אינו ראוי, לא יעזור שישאל בחושן.

"הִנֵּה מֵה טוֹב וּמֵה נְעִים שְׁבֵת אֲחִים גַּם יְחִיד"
והנה, לא רק אהרן נקי מאנוכיות באופן מוחלט, אלא גם משה כך. כמו שאהרן שמח בלב שלם כשטוב למשה, כך משה שמח בלב שלם כשטוב לאהרן. הפסוק אומר: **"הִנֵּה מֵה טוֹב וּמֵה נְעִים שְׁבֵת אֲחִים גַּם יְחִיד. פֶּשְׁמֵן הַטּוֹב עַל הָרֹאשׁ, יֵרֵד עַל הַזְּקָן, זְקָן אֲהֲרֹן שִׁירֵד עַל פִּי מְדוּתָיו"** (תהלים קלג, ב). שואלים חז"ל: למה נאמר כאן פעמים 'זקן'? וכי שני זקנים היו לאהרן?! אלא כיון שראה משה את השמן יורד על זקן אהרן, היה שמח כאילו על זקנו יורד! (ויק"ר ג, ו) למרות שהכהונה היתה אמורה לצאת ממשה, והיא נלקחה ממנו ונמסרה לאהרן בגלל סירובו של משה ללכת למצרים (רש"י שמות ד, יד), משה לא מקנא באחיו כלל, ושמח במשיחתו לכהן כאילו הוא עצמו זה שנמשח.

שני האחים, גדולי ישראל, אוהבים זה את זה ודבוקים זה בזה בלי שום חציצה וכלי שום נגיעה עצמית. שניהם רוצים זה את טובתו של זה, ואת מה שטוב לקב"ה וטוב לישראל. זה מה שאכפת להם, לא על עצמם. לכן משה יכול לומר על עצמו ועל אהרן **"וַיִּנְחֲנוּ מֵה"** (שמות טו, ז). מה פירוש **"וַיִּנְחֲנוּ מֵה"**? - אין לנו שום עצמיות, ואיננו נחשבים לכלום. דוד המלך אומר על עצמו: **"וַיִּנְחֲנוּ תוֹלַעַת וְלֹא אִישׁ"** (תהלים כב, ז). התולעת היא בריה חלושה מאוד,

לבו הנקי של אהרן הכהן

הקב"ה מצוה את משה רבינו: **"וַיִּנְתַּף אֶל חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת הָאוּרִים וְאֶת הַתְּמִים, וְהָיוּ עַל לֵב אֲהֲרֹן"** (שמות כח, ל). אומרים חז"ל: **"בִּשְׂכָר וְיִרְאָף וְשִׂמְח בְּלִבּוֹ"** (שם ד, יד), זכה לחושן המשפט על לבו" (שבת קלט, א). כלומר, בשכר זה שאהרן ראה את משה רבינו בא להוציא את ישראל ממצרים וְשִׂמְח בלבו, בשכר זה זכה לחושן המשפט על לבו.

ונשאלת השאלה: מה הדבר המיוחד שעשה כאן אהרן? הרי כל אדם היה שמח במצב כזה! אדם פוגש את אחיו לאחר שישים שנה שלא ראה אותו, בנוסף לזה האח בא עם בשורות נפלאות, שפרעה יקבל בקרוב מה שמגיע לו, ואנו נצא ממצרים, נקבל תורה ונבוא אל ארץ זבת חלב ודבש, מי לא ישמח על פגישה כזו? גם אדם פחות מאהרן היה שמח! מדוע א"כ מגיע לאהרן שכר על כך?

התשובה לשאלה זו כתובה ברש"י. כשהקב"ה שולח את משה רבינו להוציא את ישראל ממצרים, משה עומד ומתנכח עם הקב"ה במשך שבעה ימים (רש"י שמות ד, י), בנסיון לפטור את עצמו מן השליחות. איך ניתן להבין זאת? הרי המצב במצרים הוא נורא! פרעה משעבד את ישראל בעבודת פרך, "שוחט תינוקות ישראל ורוחץ בדמם" (רש"י שם ב, כג), ואם כך, משה היה צריך לרוץ ולמלא את השליחות המוטלת עליו כמה שיותר מהר! במקום זה, הוא עומד ומתוכח עם ה' במשך שבעה ימים, בנסיון להפטור מן השליחות. למה? אומר רש"י: **"לא היה רוצה ליטול גדולה על אהרן אחיו, שהיה גדול הימנו, ונביא היה"** (רש"י שם ד, י). "אמר משה: עד שלא עמדתי, היה אהרן מתנכח להם שמונים שנה... ועכשיו אני בא להם בתחום אחי, שיהא מִיִּצְרָ"?! (תנחומא שמות סי' כד) אהרן גדול ממשה בשנים (שמות ז, ז), הוא גם נביא, הוא מנהיג את ישראל במצרים ונושא את סבלם במשך כל השנים בהן יושב משה בנחת במדין, ולפתע יבוא משה ויקח ממנו את כל הגדולה - הרי זו פגיעה נוראה באהרן! לכן הוא מסרב ללכת. **"שִׁלַּח נָא בְיָד תְּשִׁלַּח"** (שם ד, יג), רק לא אותי. אומר לו הקב"ה: **"וַיִּרְאָף וְשִׂמְח בְּלִבּוֹ"**. "לא כשאתה סבור, שיהא מקפיד עליך שאתה עולה לגדולה" (רש"י שם, יד). הלב של אהרן נקי לגמרי מקנאה ומקפידא. רק שמחה תהיה לו, ללא כל תרעומת או צער, אפילו לא בלבו. כי אהרן לא חושב כלל על עצמו. אין לו שום עצמיות, ושום רצון לעצמו. **"וַיִּנְחֲנוּ מֵה"** - כפי שאומר משה על עצמו ועל אהרן¹ (שם טו, ז). אין לנו שום עצמיות. אם לכלל ישראל טוב לצאת ממצרים, והמנהיג

במשה. משה וְתָרַע על כל הכבוד והמעלות הרוחניות שה' רצה לתת לו, בשביל לא לפגוע באהרן (כפי שהזכרנו לעיל), ואהרן משיב לו כאן כגמולו, ומנתר על כל הרוחניות ועל כל מה שארץ ישראל יכולה לתת, כדי שלא לפגוע במשה רבינו. בלי משה, אהרן לא מסוגל להכנס לארץ ישראל.

דרגת אורים ותומים - יותר מנבואה

כפי שראינו, לבו של אהרן הוא לב נקי ושלם מאד, ולכן זהו הלב שראוי לתת עליו את חושן המשפט, לקלוט באמצעותו את דבר ה' לעמו. אמנם יש עוד דרך לקבל את דבר ה', וזה ע"י הנביאים, אבל כנראה שהדרגה הנדרשת לנבואה איננה כמו הדרגה הנדרשת לאורים ותומים. הרי לנבואה - כל יהודי יכול להגיע, אם הוא ראוי לה. מה שאין כן לדרגת אורים ותומים - רק כהן מזרע אהרן יכול להגיע. מי שאינו מזרע אהרן, לא יכול להיות בדרגת אורים ותומים. הרי שדרגת אורים ותומים יותר גבוהה מדרגת נבואה². כמו כן, אצל נביא - לפעמים ה' חוזר בו מהנבואה. אם הנביא ניבא דברים רעים, ה' לפעמים חוזר בו מהנבואה, כמו שהיה בנינוה. לעומת זאת, גזירת אורים ותומים - לא מתבטלת לעולם, כפי שאמרו חז"ל: "אף על פי שגזירת נביא חוזרת, גזירת אורים ותומים אינה חוזרת... למה נקרא שמן אורים ותומים? אורים - שמאירין את דבריהן. תומים - שמשלימין את דבריהן" (יומא עג, ב). "משלימין את דבריהן", היינו שגזרתן אינה חוזרת (רש"י שם).

לחלק את הארץ לשבטים - גם זה חייב להעשות דוקא ע"י אורים ותומים. אמנם יהושע הוא נביא, אבל נביא לא מספיק בשביל לחלק את א"י. צריך לזה גם את אלעזר הכהן הגדול עם האורים והתומים, כפי שמביא רש"י מהגמרא: "אלעזר הכהן היה מלוכב באורים ותומים, ואומר ברוח הקדש: אם שבט פלוני עולה [בגורל] - תחום פלוני עולה עמו" (ע"י רש"י במדבר כו, נד).

גם להוסיף על העיר ירושלים ועל העזרות, אומרת המשנה, "שאינן מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא ואורים ותומים וסנהדרין של שבעים ואחד" וכו' (שבועות יד, א). הרי שלא מספיק לזה נביא, אלא צריך גם אורים ותומים. [ונסתפקתי בענין זה, האם הכוונה היא שצריך שהנביא יאמר בשם ה' שצריכים להגדיל, וכן האורים ותומים צריכים שיאמרו כן בשם ה', או שאין הכוונה שצריך שיאמרו כן, אלא צריך רק שיהיו נוכחים במעמד. לא שישאלו אותם³].

בבית שני, למרות שהיה שם כהן גדול, אורים ותומים כבר לא היו, שהרי אחד מהדברים שחסרו בבית שני הוא אורים ותומים (יומא כא, ב)⁴. נביאים עוד היו בתחילת בית שני - חגי זכריה ומלאכי, מרדכי ואסתר - אבל אורים

אך בכל זאת יש לה כח לעשות משהו. אברהם אבינו היה עוד יותר עניו, ואמר: "אֲנֹכִי עֶפְרָיִם וְאֶפְרָיִם" (בראשית יח, כז). עפר ואפר הם חסרי כל ערך וחשיבות, אינם יכולים לעשות כלום, אך בכל זאת, יש להם ממשות. אבל משה אומר "וַיִּנְחַנוּ מֶה". אפילו ממשות אין לנו. אין לנו שום רצון עצמי משלנו, חרץ מרצון ה'.

לבו השלם של אהרן הכהן

אבל לבו של אהרן לא רק נקי מנגיעות. הוא גם לב שלם מאד. אהרן שלם עם השכינה בכל מצב, ולעולם הוא אינו מהרהר אחריה. כשנפטרו שני בניו ביום שמתחו - ביום בו נכנס לשמש בכהונה גדולה - "וַיִּדְם אֶהָרֹן" (ויקרא י, ג) הוא מקבל את גזרת ה', ואין לו שום תלונות.

בסוף ארבעים שנה, כשמשה רבינו טועה במי מריבה, ומכה את הסלע במקום לדבר אליו (ע"י רש"י במדבר כ, יא), נענש משה רבינו שלא להכנס לארץ ישראל, וגם אהרן נענש עמו בעונש זה (במדבר שם, יב). והנה, הפסוק אומר: "תִּמְיָךְ וְאֹהֲרֶיךָ לְאִישׁ חֲסִידֶךָ, אֲשֶׁר נִסִּיתוּ בְּמִסֵּה תְרִיבָהוּ עַל מֵי מְרִיבָה" (דברים לג, ח). "נסתקפת לו לבוא בעלילה. אם משה רבינו אמר שמעו נא המורים, אהרן ומרים מה עשו?" (רש"י שם) כלומר, אהרן כלל לא חטא במי מריבה! הוא היה יכול לטעון, "למה מענישים אותי בגלל טעותו של משה"? אבל הוא לא טוען כלום. גם כאן, הוא מקבל את גזרת ה', ושותק.

חז"ל אומרים, שמשה רבינו התפלל תק"ט ו תפילות (כמנין "ואתחנן") כדי להכנס לארץ ישראל (דב"ר יא, י). הוא לא הצליח לבטל את הגזרה לגמרי, אבל לפחות זכה לראות את הארץ (דברים לד, א-ד). והנה, על אהרן לא מצאנו שהתפלל להכנס לארץ ישראל. גם לא כתוב שזכה לראות את הארץ. למה לא התפלל על כך כמו משה רבינו? וכי לא רצה להכנס לארץ ישראל, או לפחות לראות אותה?! וביותר קשה, שהרי הגזרה על אהרן היתה בעלילה. רק בגלל שמשה נענש, נענש גם הוא עמו, כשבעצם מצד מעשיו היה ראוי שיכנס לארץ ישראל. מסתבר אפוא, שאם היה מתפלל על הדבר, היתה תפלתו מתקבלת. ואם כן קשה מאד: למה לא מוצאים שאהרן מתפלל להכנס לארץ ישראל?

חשבתי, אולי אהרן נוהג כך, כדי שלא לפגוע במשה רבינו. עשרות שנים תָּפָה וצפה אהרן להכנס לארץ ישראל, ועל סף הכניסה אליה הוא מְנַתֵּר על שאיפתו, כדי לא להראות חלילה פגיעה במשה, שמשה לא נכנס לארץ ישראל ואהרן כן נכנס. אם משה לא יכנס לארץ ואהרן כן יכנס, יאמרו שאהרן גדול בדבר זה יותר ממה רבינו. לכן, הוא לא פוצה את פיו. כמו ששתק בגזירה על מות בניו, כך הוא שותק גם כאן. משלים עם גזירת ה' ולא מתפלל. משה מתפלל מאות פעמים לזכות להכנס לארץ, עד שה' אוסר עליו להמשיך ולהתפלל עוד (שם ג, כו), ואילו אהרן נוהג להפך. הוא לא מנסה כלל להתפלל על כניסה לארץ. למה? - כדי לא לפגוע

למחות את עמלק - כי לפני קיום מצוה זו, צריכים תחלה להכרית שבעת הגוים ולנחול את הארץ, שנאמר: וְהָיָה בְּהֵנִיחַ ה' אֶלְקֵינוּ לְךָ מִכָּל אֵיבֶיךָ מִסָּבִיב... תִּמְחָה אֶת זֶכֶר עֲמֶלֶק", ובזמנו של יהושע עוד לא נתקיים התנאי הזה, כי 'יהושע זקן בא בַּיָּמִים... וְהָאָרֶץ נִשְׁאַרָה הַרְבֵּה מְאֹד לְרִשְׁתָּהּ" (יהושע יג, א), ולכן לא צוה יהושע את ישראל למחות את עמלק בזמנו (רמב"ן שמות יז, יד). ובכל זאת, אולי אפשר לומר על דרך הדרוש, שאמנם ע"י יהושע בן נון לא התקיים הענין של מחיית עמלק, אבל יש יהושע אחר שבימיו כן התקיים הענין הזה, והוא - רבי יהושע התנא. הרי כפי שהזכרנו לעיל, רבי יהושע סובר שאסתר איננה מכתבי הקודש, וא"כ נמצא שרבי יהושע מוחה את זכר עמלק מתוך הכתובים ומתוך כתבי הקודש, שמגילת אסתר איננה חלק מהכתובים או מכתבי הקודש [אף לא כספר קדוש בפני עצמו], וא"כ בזה מתקיים הפסוק "שִׁים בְּאֲזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ, כִּי מָחָה אֶמְחָה אֶת זֶכֶר עֲמֶלֶק", דהכוונה היא לרבי יהושע התנא.⁷

נס פורים - ע"י מי שמבטל את עצמיותו

על כל פנים, הדרגה של אורים ותומים, של רוח הקודש, צריכה את הלב של אהרן הכהן. בלי הלב של אהרן - אין את הדרגה הזו של רוח הקודש. לב שכל כך נקי, שרוצה רק כבוד לאחיו וגדולה לעם ישראל, ולעצמו - שום דבר. לא מרגיש שום קנאה באחיו, ואין לו שום נגיעות ומחשבות עצמיות.

גם בשושן, הישועה באה ע"י מי שאין לו רצון עצמי. אחת המעלות שכתובות על אסתר המלכה היא, שאסתר לא מבקשת לעצמה דבר. "וּבְהִגִּיעַ תֵּר אֶסְתֵּר... לְבוֹא אֶל הַמֶּלֶךְ, לֹא בִקְשָׁה דָבָר, כִּי אִם אֶת אֲשֶׁר יֹאמַר הַגִּי סָרִיס הַמֶּלֶךְ שְׁמֵר הַנְּשִׁים" (אסתר ב, טו). גם אחר כך, כשמרדכי מגלה את הקשר שקשרו בגתן ותרש נגד המלך, יש לאסתר הזדמנות "לרכוש נקודות" אצל המלך על ידי שתאמר לו שהיא זו שחשפה את הקשר, אבל היא לא עושה זאת, אלא "וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לְמֶלֶךְ בְּשֵׁם מְרֻדְכָיִי" (שם, כב). היא אומרת דבר בשם אומרו, ולא לוקחת שום כבוד לעצמה.

עד כדי כך היא מצניעה את חלקה בענין, עד שאחר כך, כשהמלך מבקש לקרוא לפניו את ספר הזכרונות, נמצא כתוב שם: "אֲשֶׁר הִגִּיד מֶרְדֵּךְ כִּי יַעַל בְּגִתָּא וְתִרְשָׁ" וכו' (אסתר ו, ב). לא נאמר "אֲשֶׁר הִגִּידוּ מֶרְדֵּךְ כִּי יַעַל בְּגִתָּא וְתִרְשָׁ" על בְּגִתָּא וְתִרְשָׁ, או "אֲשֶׁר הִגִּידָה אֶסְתֵּר בְּשֵׁם מְרֻדְכָיִי עַל בְּגִתָּא וְתִרְשָׁ", אלא רק "אֲשֶׁר הִגִּיד מֶרְדֵּךְ כִּי יַעַל בְּגִתָּא וְתִרְשָׁ". אסתר כלל לא נזכרת שם. המלך היה יכול לתת כבוד גם לאסתר. אם לא לרכב על הסוס, לפחות איזה כבוד אחר, אבל היא לא מקבלת שום כבוד בסיפור הזה. רק מרדכי. כי אסתר אומרת דבר בשם אומרו באופן מוחלט, ולא לוקחת לעצמה מאומה מן הכבוד, אפילו לא

ותומים כבר לא היו. הדרגה הזאת של רוח הקודש, כבר לא השגנו כלל בבית שני. גם מזה נראה, שמדרגת אורים ותומים גבוהה ממדרגת הנבואה, ולכן אורים ותומים נסתלקו קודם שבטלה הנבואה.

אסתר - סוף כל הנסים

וכשבטלה הנבואה, בטלה גם האפשרות "להכנס" לכתבי הקודש. אסתר מכונה בספר תהלים "אֲיֹלֶת הַשֶּׁחַר" (עי' כב, א ורש"י שם), ואמרו חז"ל, "למה נמשלה אסתר לשחר? לומר לך: מה שחר סוף כל הלילה - אף אסתר סוף כל הנסים" (יומא כט, א). שואלת הגמרא: והרי אחרי נס פורים עוד אירע נס חנוכה, וא"כ אסתר אינה סוף כל הנסים? עונה הגמרא - "ניתנה לכתוב קא אמרינן". כלומר, מבין הנסים שניתנו ליכתב בכתבי הקודש - אסתר היא האחרונה. אמנם גם על מגילת אסתר עצמה נחלקו חז"ל האם היא ניתנה ליכתב או לא, ולדעת רבי יהושע מגילת אסתר לא ניתנה ליכתב, והיא איננה חלק מכתבי הקודש ואינה קדושה בקדושת כתבי הקודש⁵ (עי' יומא שם, ומגילה ז, א), אבל להלכה אנו נוקטים שמגילת אסתר כן שייכת לכתבי הקודש, ואם כן היא סוף כל הנסים שניתנו להכתב.

מספרים שיהודי אחד אמר פעם "וורט" לחזון איש: הגמרא שואלת, "הֶמֶן מִן הַתּוֹרָה מִנִּין?" - היכן ישנו רמז בתורה להמן הרשע? - אומרת הגמרא: "הֶמֶן הָעֵץ" (בראשית ג, יא). רמז להֶמֶן הרשע, שנתלה על העץ (חולין קלט, ב). וקשה: למה צריך לחפש להמן רמז בתורה? וכי לא די לנו במה שנזכר במגילת אסתר? ומי צריך אותו גם בתורה?... אלא שישנה הלכה, שעבודה זרה שאינה כתובה בתורה, אסור להזכיר את שמה, ורק עבודה זרה הכתובה בתורה מותר להזכיר את שמה (עי' סנה' סג, ב), והמן הרי עשה עצמו עבודה זרה (מגילה י, ב), לכן הגמרא שואלת "הֶמֶן מִן הַתּוֹרָה מִנִּין", כדי לבאר למה מותר לנו להזכיר את שמו. היה קשה לי על ה"וורט" הזה, הרי לא רק עבודה זרה שנזכרת בתורה מותר להזכיר את שמה, אלא גם עבודה זרה שנזכרת בנ"ך מותר להזכיר את שמה (כמבואר בגמ' שם), והמן הרי מופיע במגילה, וא"כ חזרה השאלה למקומה, למה חיפשה הגמרא רמז להמן בתורה? אלא שאח"כ נזכרתי, שלרבי יהושע אסתר הרי איננה מכתבי הקודש, ואם כן טוב ביאר אותו יהודי, שהגמרא מחפשת רמז להמן בתורה, כדי לבאר למה מותר לנו להזכיר את שמו (והיינו, אליבא דרבי יהושע)⁶.

לפי זה חשבתי, אולי מותר לומר על דרך הרמז, ה' אומר למשה אחרי מלחמת עמלק: "כָּתַבְתָּ זֶאת זְכוּרָתִי בְּסֵפֶר וְשִׁים בְּאֲזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ, כִּי מָחָה אֶמְחָה אֶת זֶכֶר עֲמֶלֶק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם" (שמות יז, יד). אומר רש"י: "שִׁים בְּאֲזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ - המכניס את ישראל לארץ, שיצוה את ישראל לשלם לעמלק את גמולו. כאן נרמז למשה, שיהושע מכניס את ישראל לארץ". והנה, למעשה יהושע לא קיים את הציווי הזה - לומר לישראל

מעט.

מבין גם ליחס את הגאולה למי שהביאה, ולא לעצמו. מרדכי ייחס את הגאולה לקב"ה. אסתר תיחס את הגאולה לקב"ה. לכן הם ראויים להיות אלו שעל ידם תבוא התשועה לישראל. הם דואגים רק לכבוד שמים, לא לכבוד עצמם. ומי שאלה הם מניעיו, זוכה להביא גאולה לעולם.

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

חז"ל לומדים מכאן, ש"כל האומר דבר בשם אומרו, מביא גאולה לעולם" (אבות פ"ו מ"ו). לא ירא שמים וצדיק וקדוש יביא את הגאולה, אלא "האומר דבר בשם אומרו", הוא זה שביא את הגאולה. למה דוקא הוא? מה ל"אומר דבר בשם אומרו" ולגאולה? מסביר המהר"ל (בפירושו למס' אבות שם): אם מי שאינו מקפיד לומר דבר בשם אומרו יביא את הגאולה, הוא לא יתלה את הגאולה בקב"ה, אלא יאמר שהוא בחכמתו ובעוצם ידו הביא את הגאולה! "אני עשיתי, אני פעלתי, ואני הבאתי את הישועה"... ולא זו צורת הגאולה שהקב"ה רוצה בה. הקב"ה רוצה שכולם ידעו ויבינו, שהוא הביא את הגאולה, ולא בשר ודם. לעומת זאת, מי שיש לו ענוה והתבטלות מספקת ליחס דברים למי שאמרם ולא לעצמו,

1. אמנם הגר"ח מוולוז'ין זצ"ל כתב שהעיקר פזאת המדרגה הנוראה היה משה לבדו, ומה שכלל איתו את אהרן בזאת הבחינה... היה מפני שתלונת בני ישראל היתה על שניהם [שהרי ישראל אמרו: "מי יתן מותנו ביד ה' בארץ מצרים... כי הוצאתם אתנו אל המדבר הזה להמית את כל הקהל הזה ברעב" (שמות טז, ג)]. ולכן השיבם משה בלשון רבים: "וַיִּנַח נֹחַ נוֹמָה פִּי תְלִינוּ עֲלֵינוּ... לא עלינו תלנתיכם פי על ה'"] ("נפש החיים" שער ג' פי"ג), אך גם הגר"ח הרי כתב רק, כי "העיקר פזאת המדרגה הנוראה היה משה לבד", ומשמע שגם לאהרן היתה שייכות למדרגה זו, אך לא כמשה. וגם מסתבר, שמשה לא היה כולל את אהרן עמו בלשון זו, אלמלא שגם לאהרן היתה איזו שייכות עם מדרגה זו.

2. אמנם הרמב"ן כתב שמדרגת אורים ותומים היא "מדרגה ממדרגות רוח הקדש, והיא **למטה** מן הנבואה" (רמב"ן שמות כח, ל), וכן כתב רבינו בחיי (שם), וכן מבואר ברמב"ם (מו"נ ח"ב פמ"ה במדרגה השניה, ע"ש היטב מתחילת הפרק), וכן משמע מסדר הפסוק (שמו"א כח, ו), אך זהו רק באופן כללי, וכנראה שלמדרגת אורים ותומים היו בכל זאת כמה מעלות מיוחדות שנמצאות רק בה, ואינן נמצאות במדרגת הנבואה, וכפי שהרב שליט"א מבאר והולך כאן בדבריו.

3. מלשון התוס' (שבועות טו, א ד"ה וכן) משמע לכאורה שצריך להשאל באורים ותומים, ולא רק שיהיו שם אורים ותומים. ע"ש.

4. רש"י פירש שאורים ותומים "הוא כתב שם המפורש שהיה נותנו בתוך פפלי החושן, שעל ידו הוא מאיר דבריו ומתמם את דבריו. ובמקדש שני היה החושן, שאי אפשר לכהן גדול להיות מחוסר בגדים, אבל אותו השם לא היה בתוכו" (רש"י שמות כח, ל). וכן דעת הראב"ד (פ"ד מהל' בית הבחירה ה"א). אבל הרמב"ם סובר שהיו אורים ותומים בבית שני, אלא שלא היו נשאלין בהן, כיון שלא היתה שם רוח הקודש (רמב"ם שם, ובהל' כלי המקדש פ"י ה"י). וכן דעת התוס' (יומא שם). [ועי' בחי' מרן הגרי"ז (הל' כלי המקדש שם) שבאר בדברי הרמב"ם, דאף בתחילת בית שני, שעוד היו שם נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי, ומן הדין היה אפשר לשאול אז באורים ותומים כי היתה עדין רוח הקודש, מ"מ לא היו האורים ותומים משיבים. וזהו אחד מהדברים שחסרו בבית שני. ואח"כ שבטלה הנבואה, אז מדינא כבר לא היה אפשר לשאול באורים ותומים, דליכא רוח הקודש].

5. בביאור דברי רבי יהושע דאסתר לא ניתנה ליכתב, נאמר ג' שיטות בראשונים. שיטת ה**רשב"א** היא, דלרבי יהושע לא ניתנה המגילה להכתב כלל, אפי' לא כדי לקרותה, ואפשר לקיים מצות קריאתה בעל פה. [וכן משמע ברש"י (מגילה ז, א ד"ה הוא דאמר)]. שיטת ה**תוס'** היא, דרבי יהושע ס"ל דברוח הקודש לא ניתנה המגילה להכתב, אבל מדרבנן ניתנה להכתב כדי לקרות בה, וחייב לקרותה מן הכתב; אבל אינה מטמאה את הידים כשאר כתבי הקודש, כי אין בה קדושה (תוס' שם ד"ה נאמרה). ושיטת ה**ריטב"א** היא, דמודה רבי יהושע דניתנה המגילה ברוח הקודש להכתב, אך רק כדי לקיים בה את מצות קריאתה, ולא להיות מכלל ספרי הקודש, ואף לא כספר קדוש בפני עצמו [ואשר על כן אין המגילה מטמאה את הידים כשאר ספרי הקודש]. ונמצא, דלכל השיטות, לדעת רבי יהושע אין המגילה מכתבי הקודש, ואף אינה חשובה כספר קדוש בפני עצמו.

[ומה שנאמר במגילה "וימאמר אסתר קים דברי הפרים האלה ונקתב בפ"ר" (אסתר ט, לב) - הדכונה היא למגילת אסתר (כמבואר ברש"י שם) - לתוס' ולריטב"א הוא ניחא, שהרי לשיטתם גם לרבי יהושע ניתנה המגילה ליכתב עכ"פ כדי לקרואה, מרוח הקודש (לריטב"א) או מדרבנן (לתוס'). אבל לדעת הרשב"א, דלרבי יהושע לא ניתנה המגילה להכתב כלל, אפי' לא כדי לקרותה, צ"ע מהו "ינקתב בפ"ר". וצ"ל, דלדעת הרשב"א רבי יהושע יפרש הפסוק, שהמגילה נכתבה עכ"פ כספר זכרון בעלמא, לזכור את מעשה הנס. אך אין בספר זה קדושת כתבי הקודש, וגם אינו נצרך לקיום מצות קריאת המגילה, דיכול לקרואה על פה].

6. וכמובן, כל זה הוא על דרך החידוד. שהרי הגמרא שואלת גם "משה מן התורה מנין", ו"אסתר מן התורה מנין", ו"מרדכי מן התורה מנין", ולגביהם הרי לא שייך לבאר את השאלה כפי שנתבאר כאן למעלה, שהרי לא עשו עצמם עבודה זרה ח"ו. וגם לגבי המן, הרי לא מסתבר שמחמת הפסוק "המן העץ" יהיה מותר להזכיר את שמו, שהרי אין כוונת פסוק זה להמן כלל.

7. ויש להוסיף עוד - על דרך הדרוש - שגם מהפסוק עצמו יש לדקדק שזוהי היא הכונה. שהרי לא נאמר "כתב זאת זכרון בפ"ר ונתן ליהושע", אלא "ישים פאזני הושע". וי"ל דנרמז בוזה, שענין עמלק יהיה אצל יהושע (התנא) רק בבחינת שמיעה, בלא כתיבה, כי המגילה אינה חלק מן הכתובים, אלא נשארה רק כתורה שבעל פה, הנמסרת מפה לאוזן.